

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292.
Ефективна економіка. 2024. № 6.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.6.44>

УДК 331.582

М. І. Дзямулич,
к. е. н., доцент, доцент кафедри економіки,
Луцький національний технічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3714-5062>

С. В. Максим'як,
аспірант кафедри економіки,
Луцький національний технічний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5344-8699>

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ІНІЦІАТИВ СЕРЕД СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ В УКРАЇНІ

M. Dziamulych,
PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor of the Department of
Economics, Lutsk National Technical University
S. Maksymiak
PhD student of the Department of Economics,
Lutsk National Technical University

DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURIAL INITIATIVES AMONG THE RURAL POPULATION AS A FACTOR OF ECONOMIC GROWTH IN UKRAINE

У статті розглянуто підходи щодо забезпечення розвитку підприємницьких ініціатив серед сільського населення для забезпечення економічного зростання в Україні. Визначено, що в умовах сучасних викликів, таких як глобалізація, економічна нестабільність, військові дії та урбанізація, важливою стає підтримка підприємництва в сільських районах. Проаналізовано фактори, які впливають на активність сільського підприємництва, включаючи доступ до фінансових ресурсів, спеціалізовані освітні програми, інфраструктурні умови та державну підтримку. Досліджено роль державних цільових програм підтримки зайнятості, які сприяють розвитку малого та середнього бізнесу на селі. Розглянуто специфіку підприємницьких ініціатив та їх вплив на місцеву економіку, зайнятість та соціальну стабільність на селі. Доведено необхідність комплексного підходу щодо стимулювання підприємницької активності, який включає інвестиції в освіту, інфраструктуру та формування сприятливих умов для ведення бізнесу. Визначено підходи щодо забезпечення сталого розвитку сільських територій та зменшення диспропорції між міськими і сільськими районами.

The purpose of the article is to study the development of entrepreneurial initiatives among the rural population as a key factor of economic growth in Ukraine to ensure the activation of entrepreneurship in the countryside, as well as increase the effectiveness of state programs to support small and medium-sized businesses in rural areas. The research uses a combined approach that includes the method of analyzing statistical data to determine the main trends and barriers to business development. The comparison method was also used to determine the effectiveness of state programs to support small and medium-sized businesses in the countryside. An abstract approach was used to identify the general principles and patterns of entrepreneurship development, which made it possible to form generalized conclusions regarding the stimulation of economic activity in rural areas of Ukraine. The article discusses approaches to ensuring the development of entrepreneurial initiatives among the rural population to ensure economic growth in Ukraine. It was determined that in the conditions of modern challenges, such as globalization, economic instability, military actions and urbanization, it is important to

support entrepreneurship in rural areas. Factors affecting the activity of rural entrepreneurship, including access to financial resources, specialized educational programs, infrastructure conditions, and state support, were analyzed. The role of government targeted employment support programs, which contribute to the development of small and medium-sized businesses in the countryside, has been studied. The specifics of entrepreneurial initiatives and their impact on the local economy, employment and social stability in the countryside are considered. The need for a comprehensive approach to stimulating entrepreneurial activity, which includes investments in education, infrastructure and the creation of favorable conditions for doing business, has been proven. Approaches to ensuring the sustainable development of rural areas and reducing the disparity between urban and rural areas have been determined. The results of the research can be used to develop state programs to support entrepreneurship in rural areas and regional development strategies.

Ключові слова: *зайнятість, економічна активність населення, розвиток підприємництва, сільське населення, державне регулювання.*

Keywords: *employment, economic activity of the population, development of entrepreneurship, rural population, state regulation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах сучасних викликів, пов'язаних з деструктивним впливом війни на ринок праці, економічною нестабільністю та процесами урбанізації, сільське населення України стикається з численними проблемами, що гальмують його економічний розвиток. Однією з найбільш актуальних проблем в даному аспекті є низький рівень економічної активності та обмежені можливості щодо розвитку підприємницької діяльності в сільських районах. При цьому недостатність фінансових ресурсів, обмежений доступ до кредитування, відсутність сучасної інфраструктури та низький рівень підприємницької освіти формують серйозні перешкоди для сільських підприємців. Негативну роль у даному процесі відіграє соціально-економічна нестабільність та

відтік працездатного населення до міських центрів або за кордон у пошуках кращих умов життя та праці.

На тлі зазначених проблем розвиток підприємницьких ініціатив серед сільського населення є надзвичайно важливим чинником для досягнення сталого економічного зростання в Україні. Підприємництво на селі може стати потужним інструментом для подолання бідності, створення нових робочих місць, підвищення рівня життя та зниження соціальної напруги. Однак, наявні проблеми та виклики вимагають комплексного підходу для їх вирішення, що передбачає активну участь держави та місцевих громад у даному процесі.

Одним із головних завдань державної політики у цьому напрямку повинно стати формування сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу в сільських районах, що мало б забезпечуватися наданням цільової фінансової підтримки, розвитком інфраструктури, поліпшенням доступу до освіти, а також стимулюванням інноваційної діяльності. Важливим аспектом є також зміцнення соціального капіталу та залучення місцевих громад до процесу прийняття рішень, що сприятиме підвищенню їх відповідальності за розвиток своїх територій. За рахунок успішних підприємницьких ініціатив можна сформувати механізми та умови, які б забезпечили розвиток підприємництва та сприяли б подоланню перешкод активізації економічної діяльності в сільських районах.

Таким чином, дослідження проблематики формування підходів щодо вирішення зазначених проблем набуває особливої актуальності в даний час для визначення стратегії сталого розвитку сільських територій України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблем розвитку підприємницьких ініціатив серед сільського населення як фактору економічного зростання не є новим для сучасної економічної науки. Існує достатньо досліджень даного напрямку, які характеризуються різнобічними підходами, які висвітлюють різні аспекти підприємницької активності на селі.

Зокрема, в роботі С. В. Коробки детально проаналізовано роль державної підтримки у розвитку підприємництва в сільській місцевості. Автор зазначає, що державні програми, спрямовані на підтримку малого та середнього бізнесу, мають

вирішальне значення для стимулювання економічної активності на селі. Також підкреслюється, що без належного фінансування, технічної підтримки та освітніх ініціатив, багато сільських підприємців стикаються з непереборними труднощами. Відповідно, визначається важливість впровадження інноваційних підходів у аграрному секторі, що може сприяти підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств [2].

Крім того, О. С. Пристемський досліджує проблематику доступу до фінансування як ключового фактору розвитку підприємницьких ініціатив серед сільського населення. Він зазначає, що обмеженість фінансових ресурсів є однією з головних перешкод для започаткування та розвитку бізнесу на селі. В дослідженні аналізуються різні моделі мікрофінансування та програми кредитування, які можуть бути ефективними в умовах сільської економіки. Автор підкреслює необхідність формування спеціалізованих фінансових інститутів, які б надавали доступні кредити для сільських підприємців, а також визначає важливість розробки гнучких умов кредитування, що враховують специфіку сільського господарства [3].

Необхідно також звернути увагу на дослідження Л. В. Вербівської, яка зосереджується на інфраструктурних проблемах, котрі гальмують розвиток підприємництва в сільських районах. Автор наголошує, що відсутність належної інфраструктури – від доріг і комунікацій до логістичних центрів і ринків збуту – значно ускладнює бізнесову діяльність на селі. При цьому визначається також проблема цифрового розриву між міськими та сільськими районами, що обмежує доступ сільських підприємців до сучасних технологій та інформаційних ресурсів. У дослідженні рекомендується активне залучення державних і приватних інвестицій у розвиток сільської інфраструктури, що сприятиме формуванню сприятливого середовища для підприємницької діяльності [8; 9].

Важливо також відзначити роботи Ю. О. Чалюк, яка визначає проблему соціального розвитку та соціальної безпеки у сільських районах в контексті деструктивного впливу війни на національну економіку України. Зазначається, що вирішення зазначених питань потребує нарощення зусиль з боку держави стосовно стимулювання соціально-економічного розвитку сільських територій [6; 7].

На основі аналізу наукових досліджень можна зробити висновок, що розвиток підприємницьких ініціатив серед сільського населення в Україні вимагає комплексного підходу. При цьому існує потреба подальшого вивчення принципів формування інструментарію державної підтримки для ведення бізнесу і стимулювання економічної активності на селі для сприяння сталому економічному зростанню країни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є дослідження розвитку підприємницьких ініціатив серед сільського населення як ключового чинника економічного зростання в Україні для забезпечення активізації підприємництва на селі, а також підвищення ефективності державних програм підтримки малого та середнього бізнесу у сільських районах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як відомо, підприємницька діяльність відіграє вирішальну роль у розвитку економіки будь-якої країни. Особливу роль при цьому відіграє рівень економічного розвитку у сільській місцевості. В Україні, де суттєва частина населення проживає в сільських районах, розвиток підприємницьких ініціатив виступає важливим чинником загального економічного зростання. Дане питання набуває особливої актуальності в умовах сучасних економічних викликів, що стоять перед країною, особливо – в умовах війни. Адже вирішення ключових аспектів розвитку підприємницької діяльності серед сільського населення дозволить забезпечити сталий розвиток економіки в майбутніх періодах та сприятиме вирішенню ряду соціально-економічних проблем на селі.

Розвиток підприємницької активності в сільських районах України має значний потенціал для підвищення рівня життя місцевого населення. Зокрема, саме підприємництво створює нові робочі місця, сприяє залученню інвестицій, покращує інфраструктуру та зменшує соціальну напругу в суспільстві. В сучасних умовах економічної нестабільності особливо важливою стає підтримка малого та середнього бізнесу на сільських територіях, що дозволяє стимулювати інноваційний та локальний економічний розвиток регіонів і цим забезпечить позитивний вплив на скорочення міграційних процесів.

Специфікою діяльності суб'єктів господарювання, що розташовані у сільській місцевості є їх переважна орієнтація на аграрне виробництво. При цьому і частина промислових підприємств, що розташовуються на сільських територіях функціонують у сфері переробки аграрної продукції, що зумовлює специфічну структуру зайнятості. У свою чергу, ефективний розвиток підприємництва повинен передбачати диференціацію бізнес-активності за різними видами та сферами діяльності. Проте, у даний час, структура малого та середнього бізнесу на селі залишається сильно акцентованою саме на агросектор (рис. 1).

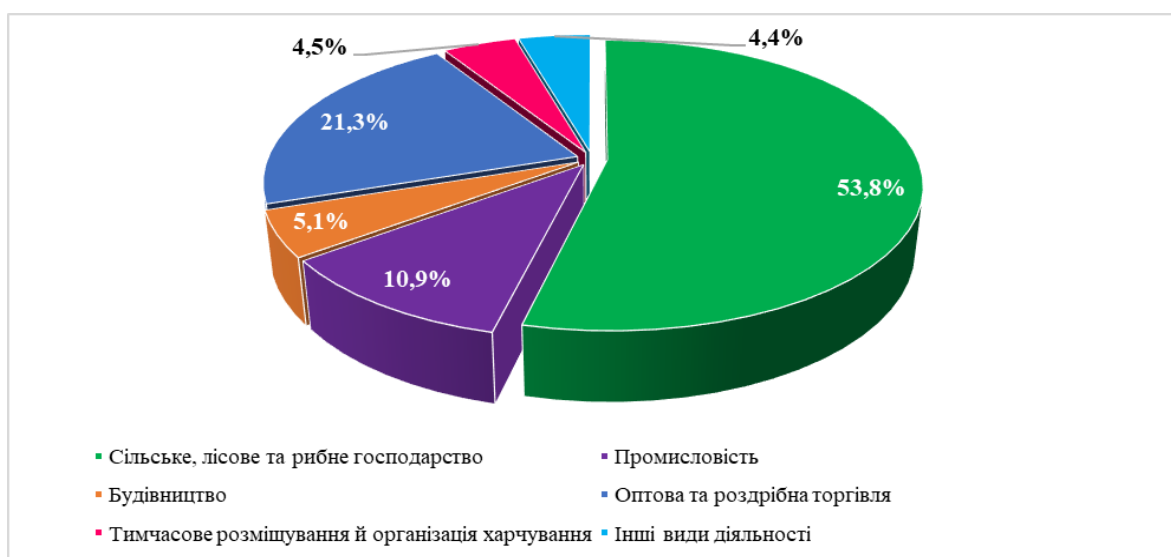

Рис. 1. Структура суб'єктів малого та середнього бізнесу, що функціонують у сільській місцевості, за видами економічної діяльності у 2022 р.

Джерело: [1].

Як бачимо, структура діяльності суб'єктів господарювання у сільській місцевості підтверджує важливість аграрного сектора для економіки сільських територій. Разом з тим, необхідно відзначити зростання частки роздрібної торгівлі, у якій сконцентрована більшість суб'єктів малого бізнесу, та промислового виробництва.

Разом з тим, одним з ключових чинників, що впливають на розвиток підприємницьких ініціатив на селі, є проблемний доступ суб'єктів господарювання до фінансових ресурсів. За оцінкою О. С. Пристемського «обмеженість

фінансування є головною перешкодою для започаткування та розвитку бізнесу у сільських регіонах» [4]. При цьому розширення мікрофінансування з боку банківських установ та державні програми кредитування можуть значно сприяти подоланню цього бар'єру. Проте, для цього необхідно створити спеціалізовані фінансові установи на кшталт спеціалізованих аграрних або регіональних банків, які б пропонували гнучкі умови кредитування для сільських підприємців, з урахуванням специфіки їх діяльності.

Важливу роль у розвитку сільського підприємництва відіграє освіта і професійна підготовка, що виступають важливими його складовими. Зокрема, освітні програми при цьому повинні бути орієнтовані на практичні навички, необхідні для ведення бізнесу. Це включає в себе формування навиків фінансового планування, маркетингу, управління бізнесом, а також використання сучасних цифрових та інформаційних технологій. Важливу роль при цьому відіграють спеціалізовані освітні проекти, спрямовані на підтримку молодих підприємців та жінок-підприємців, що сприяє розширенню економічних можливостей на селі.

В даний час найбільш критичним елементом для розвитку підприємництва є інфраструктура. Дослідження показують, що відсутність належно розвинутої інфраструктури, зокрема доріг, логістичних центрів та ринків збуту, значно ускладнює ведення бізнесу в сільських районах. При цьому в сучасних умовах інтенсифікації технологічного розвитку посилюється цифровий розрив між міськими і сільськими територіями, що також формує додаткові перешкоди для розвитку підприємництва на селі. Тому держава повинна активно інвестувати у розвиток інфраструктури, забезпечуючи сільським підприємцям доступ до сучасних комунікаційних та інформаційних технологій, а також посилюючи умови для формування ланцюгів постачання на сільських територіях.

Важливість державної підтримки для стимулювання підприємницької активності в період ринкової нестабільності є безумовною. При цьому спеціалізовані цільові державні програми повинні включати в себе не лише фінансову допомогу, але й передбачати консалтингові послуги для сільських підприємців, а також усебічно орієнтуватися на формування сприятливих умов для

ведення бізнесу. При цьому ефективна державна політика повинна бути спрямована на подолання існуючих бюрократичних перепон у регуляторній сфері та забезпечувати прозорість та доступність фінансових та матеріальних ресурсів для сільського бізнесу.

Важливо відзначити, що розвиток підприємництва насправді чинить суттєвий вплив на економічне зростання як регіону, так і національної економіки загалом. Зокрема, підприємницька активність на сільських територіях сприяє економічному зростанню шляхом створення нових робочих місць, наслідком чого є загальне підвищення рівня доходів та поліпшення якості життя сільського населення. Як стверджують експерти, «регіони з високим рівнем підприємницької активності демонструють порівняно вищі темпи економічного зростання та кращі соціально-економічні показники» [3]. Тому можна стверджувати, що розвиток підприємництва сприяє диверсифікації сільської економіки, що робить її більш стійкою до зовнішніх шоків. Відповідно, виникає потреба формування інституційних передумов розвитку підприємництва на селі (рис. 2).

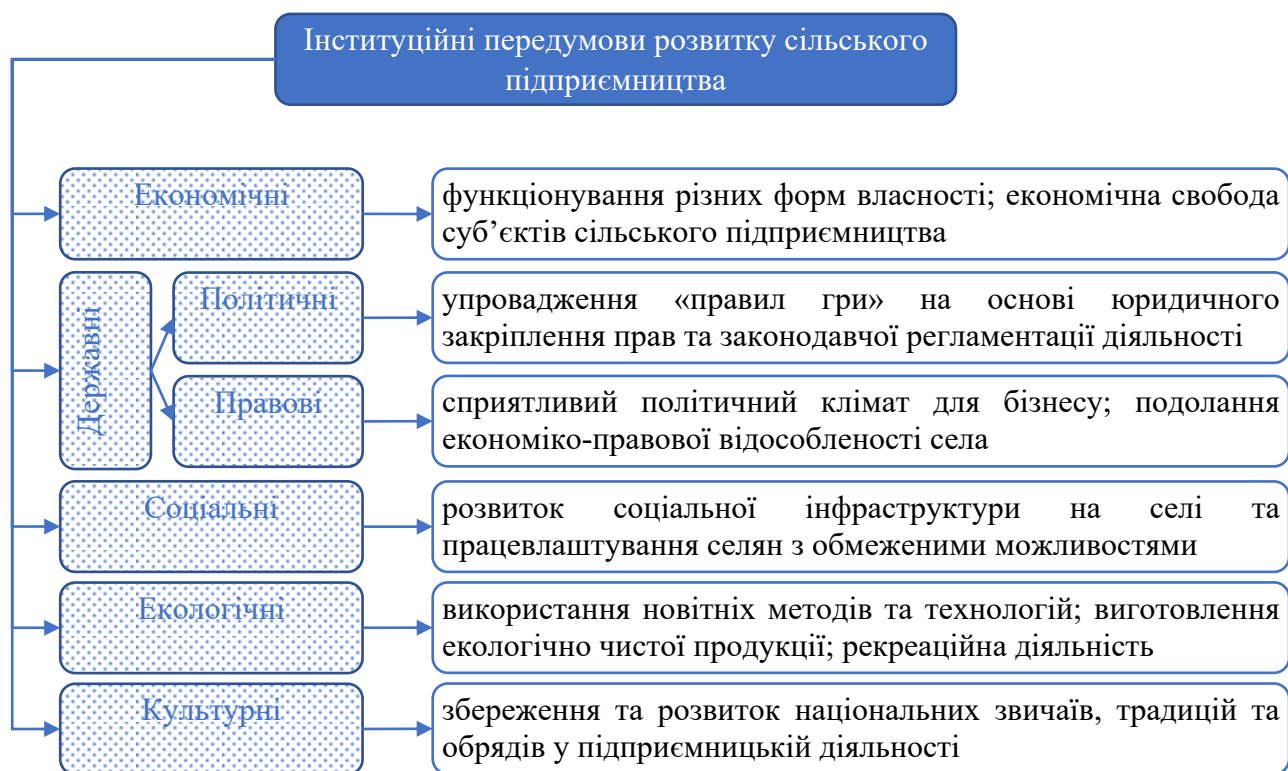

Рис. 2. Інституційні передумови розвитку сільського підприємництва

Джерело: [5].

Разом з тим, незважаючи на значний потенціал, розвиток підприємництва на селі в даний час стикається з низкою серйозних викликів. Це включає обмежений доступ до фінансування для підприємців, недостатній рівень розвитку інфраструктури, низький рівень підприємницької культури тощо. Для подолання цих проблем необхідно впроваджувати комплексні заходи, які б передбачали наступне:

- покращення доступу до фінансових ресурсів шляхом формування спеціалізованих кредитних програм та мікрофінансових установ для сільських підприємців;

- забезпечення розвитку інфраструктури за рахунок цільового державного інвестування у її розбудову, а також забезпечення доступу сільського населення до сучасних технологій;

- усебічний розвиток освіти та заходів підвищення кваліфікації підприємців шляхом розробки та впровадження освітніх програм, орієнтованих на потреби сільського бізнесу;

- державна регуляторна підтримка та сприяння формуванню сприятливих умов для ведення бізнесу шляхом забезпечення більшої доступності ресурсів для сільських підприємств;

- підтримка місцевих ініціатив та кооперації з метою об'єднання зусилля та ресурсів сільських підприємців.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, приходимо до висновку, що розвиток підприємницьких ініціатив серед сільського населення є важливим чинником економічного зростання в Україні. Реалізація такої стратегії розвитку вимагає комплексного підходу, що включає фінансову підтримку сільського підприємництва, розвиток інфраструктури та сприятливу державну регуляторну політику. Розвиток підприємництва на селі має достатній потенціал для підвищення рівня життя та забезпечення сталого розвитку сільського населення. Також такий розвиток є функціональною передумовою активізації економічної діяльності в сільських районах та зменшенню диспропорцій

між міськими і сільськими територіями, забезпечуючи сталий розвиток національної економіки України.

Тому на основі врахування інституційних передумов розвитку сільського підприємництва виникає можливість формування принципово нових стратегій регіонального розвитку та програм підтримки підприємництва, що сприятимуть залученню інвестицій та інновацій у сільські райони. При цьому завдяки застосування комплексних заходів подолання існуючих проблем виникне можливість не лише забезпечення ефективного розвитку сільських територій, але й загального підвищення економічної активності сільського населення.

Література

1. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <https://ukrstat.gov.ua> (дата звернення 20.05.2024).

2. Коробка С. В. Державна підтримка малого підприємництва на сільських територіях. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького. Серія: Економічні науки*. 2018. №86. С. 3–7.

3. Никифорак В. А., Кобеля З. І., Вербівська Л. В. Організація виробництва: навч. посіб. Чернівці : Чернів. нац. ун-т, 2010. 407 с.

4. Пристемський О. С., Сакун А. Ж. Механізм посилення фінансової безпеки розвитку сільського підприємства. *Економіка і управління*. 2019. №2. С. 101–110.

5. Усюк Т. В. Інституційні детермінанти розвитку сільського підприємництва. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2013. №4. С. 283–290.

6. Чалюк Ю. О. Соціальні послуги в умовах соціалізації глобальної економіки: теорія та практика : монографія. Київ : КНЕУ, 2022. 320 с.

7. Чалюк Ю. О. «Warstate» і «Welfare state»: конфлікт чи синергія воєнної стратегії та соціальної безпеки України. *Сталий розвиток економіки*. 2024. №1(48). С. 309–320.

8. Verbivska L., Lagodiienko V., Filyppova S., Papaika O., Malin O., Neustroiev Y. Regulatory Policy of the Entrepreneurship Development as a Dominant of Economic Security of the National Economy. *International Journal of Safety and Security Engineering*. 2022. Vol. 12(5). Pp. 543–552.

9. Verbivska, L., Zhuk, O., Ievsieieva, O., Kuchmiiiova, T., Saienko, V. The role of e-commerce in stimulating innovative business development in the conditions of European integration. *Financial and credit activity-problems of theory and practice*, 2023. Vol. 3(50). Pp. 330–340.

References

1. State Statistics Service of Ukraine: web-site (2024), available at: <https://ukrstat.gov.ua> (Accessed 20 May 2024).

2. Korobka, S. V. (2018), “State support of small business in rural areas”, *Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii imeni S. Z. Gzhytskoho. Serii: Ekonomichni nauky*, vol. 86, pp. 3–7.

3. Nykyforak, V. A., Kobelia, Z. I. and Verbivska, L. V. (2010), *Organisatsia vyrobnytstva* [Organization of production], Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine.

4. Prystemskyi, O. S. and Sakun A. Zh. (2019), “The mechanism of reference to the financial security of the development of a rural enterprise”, *Ekonomika ta menedzhment*, vol. 2, pp. 101–110.

5. Usiuk, T. V. (2013), “Institutional determinants of rural entrepreneurship development”, *Marketyng ta Menedzhment Innovatsii*, vol. 4, pp. 283–290.

6. Chaliuk, Yu. O. (2022), *Sotsialni poslugy v umovakh sotsializatsii globalnoi ekonomiky: teoria ta praktyka* [Social services in the conditions of socialization of the global economy: theory and practice], KNEU, Kyiv, Ukraine.

7. Chaliuk, Yu. O. (2024), “Warstate” and “Welfare state”, *Stalyi rozvytok ekonomiky*, vol. 1(48), pp. 309–320.

8. Verbivska L., Lagodiienko V., Filyppova S., Papaika O., Malin O. and Neustroiev Y. (2022), “Regulatory Policy of the Entrepreneurship Development as a Dominant of Economic Security of the National Economy”, *International Journal of Safety and Security Engineering*, vol. 12(5), pp. 543–552.

9. Verbivska, L., Zhuk, O., Ievsieieva, O., Kuchmiiiova, T. and Saienko, V. (2023), “The role of e-commerce in stimulating innovative business development in the conditions of European integration”, *Financial and credit activity-problems of theory and practice*, vol. 3(50), pp. 330–340.

Стаття надійшла до редакції 10.06.2024 р.